

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

XII.

ZOLTÁNNAL A TISZA-KÖNYÖKBEN

A vásárosnaményi gátak előtt szeretném kilesni, hogy köszön a Szamos a Tiszának. Várnám zajos találkozásukat, de egy gyűrődést nem látok arcuk tükrén. Csak a színek finom összegomolyodása sejteti, hogy itt szökül a Szamos a Tiszába, mint ahogy tavaszi egeken futó fellegek hemperednek egymás ölébe.

Ájult május végi csönd ül a partokon, belegyönyörödöm a látottakba. Távolról kiáltanak rám, álljak félre az útból. Kalappal is integetve egy műszerállvány mögül, taszigálnak le a töltésről. Azt is tudtomra adva, hogy nem volt ám üveges tót az apám, a műszerrel sem látnak át rajtam!

Beköltözöm a parthajlatba, tudomást sem veszek a méricskélésről. Egy idő múlva mögöttem mennek el az emberek szerszámaikkal, tekintetüket a hátamban érzem. Egy férfi visszafordul. Tétova kérdésbe kezdve dadog.

— Te, te nem te vagy az?

Értetlenül bámulok, kivel lehetek én itt zsandárpertuban, de azért fölveszem a kesztyűt.

— Én vagyok — mondom, bár fogalmam sincs kinek.

Az ember életének során hányszor adódik, hogy valaki a megszólalásig hasonlít egy rég látott kedves valakire, s a váratlan megjelenés hatása alatt megszólítjuk, aminek gyakran csalódás a vége. Nem az, akinek hittük. De hát nincs baj, megyünk tovább.

— Hát nem ismeresz meg? — ismétli a kérdést a férfi.

— Ha főbe lőnek, akkor se!

— Ájnye, de kimehettem a vízimértékből, ha már az egyetlen gyerekkori cimborám sem vél föl!

Add a mancsod, vágom a szerszámot a földhöz, rohanjunk a legközelebbi kocsmába, olyan tikkadt vagyok egy kis kiáradásra, hogy majd belehalok. Mennyit gondoltam rád, cimborá! Alig van nap, különösen, hogy öregszem, mindig a gyerekkoromban járok.

— Magam is így vagyok veled. Huszonöt év óta csak a poros nyomodat lelem. Ha közös ismerősöktől érdeklődöm, mondják, Zoltán megnősült, Zoltán a börtönben ül, Zoltán Londonban dolgozik, Zoltán Bagdadban mérnökösködik. Már úgy vettem, hogy repülőszőnyegre tettél szert. A mesék Bagdadjában talán még árulnak olyat!

— Sokszor jó lenne. Sokszor de elkelne! Elrepülni veled.

— Hát mi a bajod?

— Ami a tied. Az élet. Az a fő baj. A többi részletkérdés. Mi bajom volt, mikor nem léteztem, a világnak nem hiányoztam, mi bajom lesz, amikor nem létezem, a világnak nem hiányzom.

— Egyből a közepébe ugjunk?

— Kezddhetjük az elején is. Bár azt is nehéz megmondani, hol a közép, mert ott a két vég is.

Örülök, hogy kitaláltalak. Valahogy megsejtettem, hogy csak te járhatasz itt. Olvasom a Tiszáról körmölt pancsolásaidat. A Himnusz szülőföldjét, meg a krumplici hazáját. Hát az almáról nem akarsz írni? A mai Magyarországon a faépítményeknek is a Nyírség a hazája. Mi? Húsnál több műemléket tartunk számon.

Különbén én is elmentem volna melletted, ha az olvasottak meg te nem találkoznak össze bennem. Meg nem ismertelek volna. De hát csak nézzünk a tükörbe. Megvastagodtunk. Parton magas, hasban markos, fél trotlik vagyunk.

— A tények, tények. Különbén szomorúan hallottam, hogy többször is megfordultál a szülőföldön, mindig elkerültél. Egy levelet nem firkantottál, egy kukkot nem szóltál, amikor megfordultál mifelénk.

— Ismerhetsz, nem vagyok hazudós. Hidd el, volt olyan eset, hogy már a kilincsedben tartottam a kezem, nem bírtam kinyitni az ajtót. Pedig belül voltál. Rájöttem, nem vagyok olyan áhítatlan, hogy beszéljek veled. Kutyaftutában, mai módra: sziasztok, hogy vagy, de mire válaszolnál, csak a por látszana utánam — ehhez nem volt kedvem. De most minden együtt, cimborá! Óhaj, áhítat, lehetőség. Te is voltál már így biztosan. Megáhítasz valamit, valakit, majd elepedsz utána, s egyszer, ha sokára is, összejönnek a dolgok.

— Te nem így vagy?

— Hát nekem se terülj asztalkám az élet. Száz körömmel kapaszkodok a vágyaimba, az akaratomba.

— Vitted valamire?

— Hogy érted?

— Mid van?

— Hitem, abban amit csinálok. Házam, nyaralóm, autóm, repülőszőnyegem nincs, ha azt kérdezed. Amúgy minden az enyém. Az egész Tisza. Becstől Röszkéig. És a mellékfolyói, a körülötte tengerülő tájak, emberek. És a munkám.

— Szereted?

— Elszaladhatnék tőle. Öröm az is, és a Tiszázás. Hajt a kíváncsiság meg a vonzalom. Leltározom a szépet, az ismeretlent. Felfedezés. Emlékszel, mennyi mindent fölfedeztünk gyerekkorunkban? Nekünk újra fel kellett találnunk a puskaport.

— Igen. Gurecéknál. Faszén, kén, foszfor. Ami hiányzott, loptuk a patikából. Kilőttük vele az ötvenkilós mázsasúlyt. Fűtült neki a csillagos égnek. Amikor visszaesett, összetörte Tasztinger úr körtefáját.

— De nagy marhák voltunk, a fejünkre eshetett volna.

— Hát arra emlékszel-e, hogy eldőlöttük a Juhász Károly-féle nagy górért egy Fordson traktorral?

— Lehet ezt elfelejteni?

— Hát amikor a kupai tavat boroshordóban búvároltuk?

— Ott voltam, majdnem beledöglöttünk. Lexikonból szedtük az ötleteket.

— Harctéri periszkópot csináltunk fából, rögvest belesekedtünk vele a plébános ablakán.

— Széttörte rajtunk a görbebotját!

— Hát arra emlékszel, egyszer fűtülőös bírója voltam a focicsapatnak. Az ellenfél úgy farcsumán rúgott, lenyeltem a sípot. Három napig dúrtam róla a habot. Se le, se föl. Otthon meg se mertük mondani, mi a baj. Hogy az évek során hova lett, magam se tudom.

— Nagy lacibetyárok voltunk!

— Akasztófavirágok.

— Hús napig sorolhatnánk.

— Annyi időnk nincsen.

— Erre nincs. De jó az ilyen emléktüzek mellett kimelegíteni magunkat.

— Jó. Néha annyira szeretnék régi emlékekről beszélgetni, de nincs kivel. A csa-

ládnak ha mondom, úgy néznek rám, mintha kínai nyelven habognék. Kit érdekelnek az én gyerekkori marhaságaim. Kinek meséljem? Nincsenek barátaim. Hová lettek? Annyira rohanunk, útközben szétszóródnak. Nagy baj. De hát nem hazudhatom, hogy vannak. Jó munkatársaim, ivócimboráim akadnak számosan. De hát az ember belvilága nem tartozik rájuk. Nem tudom nekik kinyitni a közös emlékek kakukkos óráját. Berügünk, bambán bámulunk egymásra. Nők körüli sikereinkkel hengegünk, amiből ocsmány viccekbe csapunk, hazamegyünk kocsmazárás után, tátott szájjal alszunk.

— Kicsit mintha keserű lennél?

— Kicsit? Néha úgy érzem, napokon, heteken át lapuszárát zabálok.

— A fene bajod lehet? Látom, a legszebb magyar tájban vizes mérnökként dolgozol. Jó emberek között. Száz víz, tó, folyó, patak és láp az ismerősöd. Amíg fölcentized őket, elrövedezhetsz körülöttük. Gondolom, kész szanatórium. Biztosan szép családod, házad van, s boldogan éledgész.

— A család csalódás. Szegeden a házam, ők benné. Több mint tíz éve.

— Elváltál?

— Törvényesen nem. Arra gyáva voltam mindig.

— S ezen múltott?

— Nem is tudom. Ezek a lépéseim nem voltak a legszerencésebbek. Bár szerencsétlennek sem mondhatom magam. Néha nagyot ficamodott az életem, de azért valamiképpen mindig talpon maradtam.

— És máris az elején vagyunk. Enyém a szó, ugye? Mert rólad, bár tényleg negyedszázada találkoztunk, olvasva, ismerősöktől tudakozódva, majdnem mindent tudok. Nem haragszol?

Szóval, a műgyetemről kikerülve Sztálinvárosba kerültem gödörgazdának az egyik földkitermeléshez. Ácslegény koromból ismertem a mottót. Jól kerestünk. 56 tavaszán bajba keveredtem.

Rettenetes szedelék nép volt ott együtt. A vagyonukból kifordítottak, az osztályharc különböző frontjain megsérültek, mind összeseregéltek Sztálinvárosban. Ott nem kérdezték ki, ki fia. Kubikostalicska, lapát jutott mindenkinek. Nyomjad, kenjed! A börtönből szabadult nazarénus katonáktól kezdve, a községi volt főjegyzőkhöz, adóvégrehajtóig ott nyüzsgöttünk együtt. Az egykori zsandárlegény, a rúgott finánc, a zupás őrmester. Morál semmi. Hit az új iránt, semmi.

Nagy pénzek potyogtak. Persze nekem is. Ötvenhat tavaszán kiderült, hogy folyamatos bubanövelések történtek. Azazhogy család. A kitermelt gödrökben meghagyják a földbabákat a köbméterek kiszámítására. Ezeknek a babáknak a tetejét ásóval lenyesték, méternyit ráfurkóztak, s a füves födelet visszatették. Dőlt a pénz, csak a föld nem szaporodott amarról. Közel egymillió forintnyi különbség mutatkozott. Folyt a nyomozás, vekzálás, szakértők hadai jártak a nyakunkra. Csalás, csalás, akármelyik oldaláról nézték, amiben az ifjú mérnök úr is benne! Én is részesültem a vastag borítékokban, de nem tudtam a bubanövelésről.

Jött 56 ősze. Már nős voltam. Hová legyek? Ha lecsitul a helyzet, úgysis lekaszniznak! A látszat szerint közönséges bűntényben voltam részes, bár remélem, te elhiszed, hogy nem avattak be. Azt hittem, hogy szorgalmunknak, hozzáértésünknek köszönhetjük a jövedelmet! Szóval, szorult a hurok a nyakam körül, az asszonnyal is sokat tusakodtunk.

Fess nő volt, látására minden férfinak udvarolhatnékja támadt. Ő meg... De hát melyik nő nem fogadja szívesen, ha szépen beszélnek vele? Az én asszonyom a szép beszédért olykor hálás is tudott lenni. Féltekenység? Betegség ez.

56-ban úgy éreztem, mivel mint mondom, a munkahelyemen is égett a talpam alatti talaj, s otthon is körülfogott a baj, gondoltam, inkább nélküle, mint örökké rettegni a lépéseit figyelve. Bele lehet bolondulni. De ha kigyógyulok belőle, elhatároztam, olyan csúnya nővel állok össze, akinek a ló se enné ki kezéből az abrakot. Sok csúnya nőt ismertem. Dolgoztak velem. De milyen szépek tudnak belülről lenni, s milyen hálásak. Éljenek a csúnya nők!

Átpattantam a határon, s a szép nő, a feleségem egy nap alatt utolért a gyűjtőtáborban. Nem haragudott, belémkarolt, s közölte, na Zolikám, nélkülem sehová! Jól esett, hogy ott volt. Újra összemelegedtünk, nagy, ködös jövő előtt álltunk. A táborban szakmák szerint sorozták a disszidenseket. A munkaadóknak vagy szervezőknek az volt az első kérdésük, ki milyen foglalkozású? Köptek a mérnöki diplomámra. Aztán hetekig semmilyen kínálat. Egyszer ácsokat toboroztak. Sorba állók, kiválasztanak, irányítanak egyenesen Londonba. A próbamunkám Belgrád környékén jól sikerült, mert csak pusztán a papírok alapján nem pénzelték ott senkit. Hanem a londoni építkezéseken semmire sem jutottam. Mi, hagyományosan dolgozó, zsaluzó ácsok fából teremtetjük a magas és mély épületek tartóit, dúcolásokat, falait. Itt meg rideg vasakból állt a zsaluzat. Kész blokkok. A zsaluzó emelgeti, összecsatolja, az én ácsi tanulságom annyit ért, mint pókháló a vérző seben. Elkinlódtam egy ideig, de se pénzem, se örömem nem találtam benne. Bújtuk az újsághirdetéseket, ahol egyszer ráakadtunk, hogy utcaseprőket keresnek olyan fékezéssel, amilyet az angol mérnökök kaptak. Beálltam sárgalajbísna. Három és fél évig a söprű mellett. Megtanultam az utca, az újság nyelvét, de hogy is lehettem volna ettől angol? Az angol nem fogad be. Az angol utcaseprő sem. Az is meglátja messziről rajtam, hogy idegen vagyok. Pénzünk, lakásunk megteremtődött, rengeteg kacat körülöttünk, tv, autó. Az asszony, míg az első kislányunk meg nem született, patikát takarított. Anyagilag egészen jól megvoltunk. Nekivágtunk világot látni. Mint az angolok. Csak mi magyarok voltunk.

59 telén már az utcák latyakját lapátoljuk, előttem a járdán hat magyar vitatkozik, valamilyen címet keresnek. Máskor is kaptam én már el a nyírfasöprű mögül magyar szót. A szívem is hármat facsarodott, de soha nem szóltam hozzájuk. Dacból, önéretből? Nem is akartam megfogalmazni. Hanem mondom, ezek az ötvenkilences téli magyarok hozzámfordultak kérdésükkel. Rössz angolsággal makogták, milyen utcát keresnek. Magyarul válaszoltam. Kővé meredtek. Bár azokban az években Londonban sokféle lehetett magyar emberrel találkozni. Kocsmákban, éjszakai mulatókban, munkaközvetítőkbén, rendőrségen. Hanem ezek a hat magyarok úgy megőrültek nekem, a nyakamba ugrottak. Hogy de munka után találkozunk! Magam is kíváncsi voltam, hogy élő szóban halljak otthonról híreket. Szó szót követett, kérdezték, honnan csöppentem ide. Megmondtam az igazat. Volt közöttük egy sztálinvárosi mérnök, aki látásból ismert. Csodálkozott. Hogy én itt söprök. Mondom neki, otthon szemeteltem, itt söpröm össze. Kérdezi, hogy jó-e ez nekem? Mivel otthon a kutya se ugatna utánam. Ki törődik már azzal a pár lapát földdel? Nagyobb lehetett az ijedelmem, mint a bűnöm!

Ott voltak hetekig. Háromnaponként találkoztunk. Fűtétek az agyamat. Persze könnyű a békát a tónak ugrasztani, ha neki is arra áll a feje. A honvágy, a magamkeresése, megtalálása, az eredeti szakma húzott haza.

1960 tavaszán már Dunaújvárosban rajzoltam, ahol nem úgy fogadtak, mint a bibilai tékozló fiút. De lakással. Igaz, karonülő volt az első kislányom. Hanem egy idő múltán éreztem, elhűl körülöttem a levegő. Vagy csak túlfútott érzékenységekben ugrált a hőmérő? Sírhideg néha, pokolforró máskor. Spekuláltam, hogy meglelték a priuszomat? Előásták a bűnöm? Lopósnak tartanak? Sosem tudtam meg, de amikor 1962-ben verbuválni kezdték a szellemi áruk kivitelét Irakba, az elsőők között jelentkeztem. Az asszony nem örült neki. Ő már Dunaújvárosban is kialakította baráti körét, jól érezte magát. A végén csak eljöttek velem Bagdadba.

Európainak furcsa, kedves, színes, zajos város. Első látásra éreztem, hogy nem innét megyek nyugdíjba. Pedig nemcsak a kenyerem, a kedvem is benne találtam. Harun al Rasid lábanyomát pusziltam, építészetüket kutattam. Száznál több mecset-jük bök az égnek, amelyik mindegyike megannyi remekmű. Ahová beengedtek, azt fölmértem, rajzoltam. Több mappát kitesznek a róluk készült tanulmányaim. De majd erről később beszélek, ha érdekel.

Ott született a második gyerekünk. Amikor a hatodik évében járt, fölmerültek az iskolagondok. Volt ugyan fogadott tanítócskánk a kezdetleges magyar kolóniában,

de énnékem kezdett már mindenkől elegendő lenni. A honvág is kopogtatott bennem, és a kinti helyzetem taszigált. Az asszony ahogy megtanulta az ottani nyelvet, úgy szeretett bele az egzotikumokba. Bújta a bazárokat. Eredeti tigrisbőröket vásárolt, elefántcsont-faragványokat, kődökig érő drágagyöngykalárisokat. Rettentően összeveszekedtünk rajta. Azt tartottam, minek az nekem, amíg odahaza szolgálati lakásban, gyári variabútorok között élek?

Apámék meg a szegedi juhszéken.

Ács léteire mindig másnak épített az öregem. Ha anyám nem ügyeskedni össze el-tartási szerződés révén a városalji portát, rajta a félnyeregteretős házzal, akkor most talán a szociális otthonban élnek.

Szerettem volna a nagycsalád feje földelet emelni. Rajzoltam egy háromszintes házat, valóságos kacsalábon forgó kastélyt, amelyikbe elérték volna az apósék is. S abban lett volna mindenkinek egy nyugodt zuga.

Bagdadban kereshettem. Különböző foglalkozású pénzes effendik nyaralóit tervezteték velem európai stílusban, de az építés művezetését is rám bízták.

Nem mondom, hogy szakajtóval mérték a pénzt, de hogy akkor kiszámítottam, mire hazaérek, készen lehet a terveim szerinti saját házam. Nagy igény?

Irének meg szórta a pénzt. Haza is küldözgetett a szüleinek. Nem sajnáltam, de nem a támogatás mozgatta ebben, hanem azt akarta mindenáron megmutatni, hogy nem vagyunk mi akárkik idekint sem. A szülőfaluja tele volt a hírünkkel. Pukkasztotta a régi barátnöket, s az otthonmaradt egykori udvarlóit. Mondogatták is, hogy nézd az Irént, jól le tudta tenni a pöndölyt!

Ha nem veled beszélnék, szégyelleném elmondani, hogy a féltés birokra kelt bennem a gyűlölettel.

Irének rákapott a hasisra. Némelykor három napot is aludt tőle egyvégtében, de ezt elnéztem neki. Hanem vendégségben is szívott, s ilyenkor állítólag ezért nem jött haza napokig. Gondolhatod, hány golyó szaladt át rajtam ezekben az időkben.

Nem részletezem, mert az évek haladtával az idő pora rárakodik a keserűségre.

Hazajöttünk, Újszegeden beköltöztünk a guszтусom szerint épült új házba. Abban minden benne, ami szem s száj ingere. Amit világot járt építészmérnök bele-rakhatott. Abban benne volt. De nyugalmat nem tudtam beleépíteni. Kérdezhetnének, hát a gyerekeim? Szeretnek, bizonyosan. Apásak. De három nő? Sok. Mind egy dudát fúj. A pénzt, pénzt, pénzt. Elrontottuk őket? Szépek. Így, hogy távol élek tőlük, még szebbek. Mint minden. Messziről.

Persze apámék nem jöttek velem lakni, apósék is maradtak a saját fészükben. Igazuk lehet. Szerencsémre így az én távolélésemet is jobban megértik. Biztosan bennem is sok a hiba, hogy a magam életét akarom még élni. Nem furcsa? Pedig amikor elindultunk az asszonnyal az életnek, abban egyeztünk, hogy mindent együtt. De az nem létezik.

Olvasom valahol, hogy az oroszlan apa is hosszú időket eltávolodik a családjától. Tudom, hogy nem vagyok oroszlan, csak valamiféle ember. De hát az mindegy. Így csöppentem ide. Apám sugallatára magam választottam ezt a tájéket. Szegedtől nagy a távolság, de nagy itt a szépség is. Amikor hazavetődöm, örülnek. Őszintén. Ez eltart egy napig. Másnap már föllángol a vita. A pénzen. Nem elég! Fogadkozom, hogy holnap reggelre betörök a legközelebbi bankba!